

SİNİR SİSTEMİ HASTALIKLARI VE HEMŞİRELİK BAKIMI

Nuran AKDEMİR, Sakine BOYRAZ

- Bilinçsizliğe Neden Olan Durumlar ve Hemşirelik Bakımı
- Nörolojik Hastalıklarda Görülen Semptomlar
- Sık Görülen Nörolojik Hastalıklar ve Hemşirelik Bakımı

BİLİNÇSİZLİĞE NEDEN OLAN DURUMLAR VE HEMŞİRELİK BAKIMI

- Bilinç Bozuklukları
- Kafa İçi Basıncı Artma Sendromu
- Serebro-Vasküler Hastalıklar

Bilinç Bozuklukları

Bilinç, bireyin kendisinin ve çevresinde olup bitenlerin farkında olması, yaşanan bir olayda beynin uyarılabilme ve algılayabilme süreci olarak tanımlanır. Bilinçlilik “uyarılma” ve “bilgi” olmak üzere iki bileşenden oluşur. *Uyarılma*; retiküler aktivasyon sistemin (RAS) talamus ve korteksteki nöronların iletişim işlevlerinin düzenlenmesidir. *Uyarılma*; farkındalık, bilgi süreci, seçici dikkat ve amaçlı yanıtın ön koşu-

ludur. Bilgi ve farkındalık için serebral hemisfer ve RAS’ın eş zamanlı işlev görmesi gerekir.

Bilinç Bozukluğu Nedenleri

Bilinci sürdürmek için gerekli sinir yolları yapılarında yıkım olduğu zaman bilinç durumunda değişiklikler görülür. Bilinç durumunda değişikliklere neden olan etiyolojik faktörler “intrakranial” ve “ekstrakranial” olmak üzere iki bölümde incelenir (Tablo 3).

Bilinç Bozukluğu Düzeyleri

Bilinç bozuklukları, bilinç sislenmesinden derin komaya varan değişik derecelerde olabilir. Bilinç durumu doğrudan ölçülemez, ancak davranışsal belirleyiciler ve belli uyarılara yanıt ile gözlenir. Bilinç düzeyindeki değişiklikler beyin hasarlanmasının önemli bir belirleyicisidir.

Tablo 3. Bilinç Durumunda Değişikliklere Neden Olan Etiyolojik Faktörler

İntrakranial Faktörler	Ekstrakranial Faktörler
<ul style="list-style-type: none"> • İntrakranial hemoraji • İskemi ve enfarktüs • Enfeksiyonlar (menejit, ensefalit, beyin apsisi) • Beyin tümörleri • Beyin ödemi • Travma • Epilepsi 	<ul style="list-style-type: none"> • Hipo/hipertansiyon • Enfeksiyon ve sepsisemi • Metabolik nedenler (hipo/hiperglisemi, elektrolit bozuklukları, hipoksi, karbon monoksit zehirlenmesi, hiperkarbi, karaciğer ensefalopatisi, üremik ensefalopati) • İlaçlara bağlı (ör. Sedatifler, opioidler, alkol) • Maddenin kötüye kullanımı • İlaç ve alkol kullanımını bırakma

Kaynaklar

1. Akdağ G, İlhan Algin D, Erdiñç OO: Epilepsi, Osmangazi Tıp Dergisi 2016; 38 (Özel Sayı 1):35-41.
2. Apaydın H: Parkinson Hastalığı'nın Motor Belirtileri. M. Emre (Editör) Parkinson Hastalığı, İstanbul, Güneş Tıp Kitabevleri, 2010, ss.127-132.
3. Aygün D, Türkel Y, Onar M K: Parkinson Hastalığında Motor Olmayan Belirtilerin Tanı Ve Tedavisi. Parkinson Hastalığı ve Hareket Bozuklukları Dergisi 2009; 12(2):80-90.
4. Baker WL, Colby JA, Tongbram V, et al: Neurothrombectomy devices for treatment of acute ischemic stroke.: AHRQ Publication 2011;11:1-99.
5. Barrett KE, Barman SM, Boitano S, Brooks HL, (Çev.) Peker G, Ziydan Z: Somatoduyusal Nörotansmisyon: Dokunma, Ağrı ve Sıcaklık. İç: Gökbel H,(Çev. Editörü), Okudan N, Gergerlioğlu HS, Belviranlı M (Çev. Ed. Yard.), Ganong'un Tıbbi Fizyoloji. İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2015, ss.157-175.
6. Barrett KE, Barman SM, Boitano S, Brooks HL, (Çev.) Arslan A: Refleks, Postürün ve Hareketin İstimli Denetimi. İç: Gökbel H,(Çev. Editörü), Okudan N, Gergerlioğlu HS, Belviranlı M (Çev. Ed. Yard.), Ganong'un Tıbbi Fizyoloji. İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2015, ss.227-254.
7. Barrett KE, Barman SM, Boitano S, Brooks HL, (Çev.) Şermet A: Otonom Sinir Sistemi. İç: Gökbel H,(Çev. Editörü), Okudan N, Gergerlioğlu HS, Belviranlı M (Çev. Ed. Yard.), Ganong'un Tıbbi Fizyoloji. İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2015, ss.255-267.
8. Boyraz S, Gökçe S: İnmeli hasta ve hemşirelik bakımı. In: Bilgili N, Kitiş Y, (editörler). Yaşlılık ve Yaşlı Sağlığı. Ankara, Vize Yayıncılık, 2017, ss.197-220.
9. Boyraz S: İnmeli bireyde evde bakım.: Türkiye Klinikleri J Intern Med Nurs-Special Topics 2018;4(1):46-52.
10. Boyraz S: İnmede akut dönem bakımı ve komplikasyonların önlenmesi.: Türkiye Klinikleri J Intern Med Nurs-Special Topics 2015;1(1):13-21.
11. Boyraz S: Nörolojik hastaların evde bakımında kanıta dayalı uygulamalar.: Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics 2016;2(3):45-52.
12. Braak H. Ghebremedhin E. Rüb U. et al. Stages in the development of Parkinson's disease-related pathology. Cell and Tissue 2004; 318(1): pp.121-134.
13. Bruncker C, (Çev.), Baş DF: Otonom Sinir Sistemi. Topçuoğlu MA., Durna Z., Karadokovan A (çev. Editörleri). Nörolojik Bilimler Hemşireliği: Kanıta Dayalı Uygulamalar. İstanbul, Nobel tıp kitabevleri, 2014, ss.67-78.
14. Bulechek GM, Butcher HK, Dochterman JMMC, Wagner C: Nursing interventions classification (NIC). 6th ed. St. Louis, MO: Elsevier; 2012.
15. Coggrave M, (Çev.), Baş DF: Spinal Kord. Topçuoğlu MA., Durna Z., Karadokovan A (çev. Editörleri). Nörolojik Bilimler Hemşireliği: Kanıta Dayalı Uygulamalar. İstanbul, Nobel tıp kitabevleri, 2014, ss.54-66.
16. Connar J, Andrews K, (Çev.), Baş DF, Topçuoğlu MA: Nörolojik İnceleme Yöntemleri. Topçuoğlu MA., Durna Z., Karadokovan A (çev. Editörleri). Nörolojik Bilimler Hemşireliği: Kanıta Dayalı Uygulamalar. İstanbul, Nobel tıp kitabevleri, 2014, ss.303-311.
17. Cook N, Woodward S, (Çev.), Karadokovan A: Bilinç Durumunun Tanılanması. Yorumlanması ve Bakımı. Topçuoğlu MA., Durna Z., Karadokovan A (çev. Editörleri). Nörolojik Bilimler Hemşireliği: Kanıta Dayalı Uygulamalar. İstanbul, Nobel tıp kitabevleri, 2014, ss.107-122.
18. Çakmur R: Parkinson Hastalığı'nın Farmakolojik Tedavisi: Kullanılan İlaçlar ve Genel İlkeler. Emre M. (editör) Parkinson Hastalığı. İstanbul, Güneş Tıp Kitabevleri, 2010, ss. 275-293.
19. Doğu O: Parkinson Hastalığının Epidemiyolojisi ve Risk Faktörleri: M. Emre (Editör). Parkinson Hastalığı İstanbul. İstanbul, Güneş Tıp Kitabevleri, 2010. ss.75-80.
20. Dundas J, Chappell K, (Çev.), Durna Z, Akın S: Geçici İskemik Atak ve İnme Geçiren Hastalarda Bakım. Topçuoğlu MA., Durna Z., Karadokovan A (çev. Editörleri). Nörolojik Bilimler Hemşireliği: Kanıta Dayalı Uygulamalar. İstanbul, Nobel tıp kitabevleri, 2014, ss.357-378.
21. Dundas J, Chappell K, (Çev.), Kaya H: Geçici İttarakraniyal anevrizma ve vasküler malformasyonlu hastalarda bakım. İç: Topçuoğlu MA, Durna Z, Karadokovan A, (çev. Editörler). Nörolojik Bilimler Hemşireliği: Kanıta Dayalı Uygulamalar, İstanbul, Nobel tıp kitabevi, 2013, ss. 379-395.
22. Durna Z, Tülek Z: İnme ve bakım. İç: Durna Z, (editör). Kronik Hastalıklar ve Bakım, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevi, 2012, ss.239-260.

23. Elibol B: Parkinson Hastalığının Etiyolojisi ve Patogenezi. M. Emre (Editör) Parkinson Hastalığı, İstanbul, Güneş Tıp Kitabevleri, 2010, ss.81-92. Epilepsi Çalışma Grubu Tanı ve Tedavi Rehberi 2015. <http://www.noroloji.org.tr/TNDDData/Uploads/files/Epilepsi%202015%20G%C3%BCncellenmi%C5%9F.pdf> (Erişim tarihi: 30 Ağustos 2018)
24. Erdemir F: Hemşirelik tanıları el kitabı. 13. Baskı. Ankara, Nobel Tıp Kitabevleri; 2012.
25. Erdemir F. Hemşirelik Tanıları El Kitabı. Nobel Tıp Kitabevleri, 2015, ss. 363-365, 388-392
26. Fisher RS, Acevedo C, Arzimanoglou A. et al. A Practical Clinical Definition of Epilepsy, ILAE Commission Report, *Epilepsia* 2014; 55(4):475-482.
27. Fisher RS, Cross JH, D'Souza C: Instruction Manual For The ILAE 2017 Operational Classification Of Seizure Types, ILAE Commission Report, *Epilepsia* 2017;58(4):531-542.
28. Haddad SH, Arabi YM: Critical care management of severe traumatic brain injury in adults.: *Scandinavian Journal of Trauma, Resuscitation and Emergency Medicine* 2012;20(12):1-15.
29. Hoert CL, Messing RO, (Çev.), Togay Işıkkay C: Sinir sistemi hastalıkları. İç: Çoban E, Süleymanlar G, (Çev. Editörleri) Hastalıkların Patofizyoloji: Klinik Tipla Bir Tanışma. Ankara, Palme Yayıncılık, 2012, ss.141-181.
30. Hogan, M, Dentlinger NC, Ramdin V, (Çev.). Yeşilbakan ÖU, Alankaya N: Sinir sistemi hastalıkları. İç: Çelik S, Yeşilbalkan ÖU, (Çev. Ed.). Dahili ve Cerrahi Hastalıklar Hemşireliği, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2015,ss.144-173.
31. James AB: Activites of Daily living and instrumental activites of Daily living. In: Crepeau EB, Cohn ES, Schell BB, (eds). Willard and Spackman's Occupational Therapy. Philadelphia: Lippincott, Williams and Wilkins, 2008, p. 538-578
32. Jauch EC, Saver JL, Adams HP, et al: Guidelines for the early management of patients with acute ischemic stroke.: *Stroke* 2013;44(3):870-947.
33. Kahveci F: Akut iskemik inme ve yoğun bakım.: *Türk Yoğun Bakım Derneği Dergisi* 2007;5(1):22-26.
34. Kaleağası H, Doğu O: Parkinson Hastalığının Tanısı ve Ayırıcı Tanısı. M. Emre (Editör) Parkinson Hastalığı. İstanbul, Güneş Tıp Kitabevleri, 2010, ss.111-118.
35. Karadakovan A: Sinir sistemi Hastalıkları. İç: Karadakovan A, Aslan FE, (editörler). Dahili ve Cerrahi Hastalıklarda Bakım, 4. Baskı, Ankara, Akademisyen Kitapevi, 2017, ss.1103-1195.
36. Kenya National Guidelines For The Management Of Epilepsy - A Practical Guide for Healthcare Workers 2016. <http://www.kawe-kenya.org/wp-content/uploads/2016/03/Epilepsy-Guidelines-2016.pdf> (Erişim tarihi: 30 Ağustos 2018)
37. Khan E, (Çev.), Baş DF: SSS Yapısal ve Biyokimyasal Savunmaları. Topçuoğlu MA., Durna Z., Karadakovan A (çev. Editörleri). Nörolojik Bilimler Hemşireliği: Kanıta Dayalı Uygulamalar. İstanbul, Nobel tıp kitapevleri, 2014, ss.18-53.
38. Kütükçü Y: Parkinson Hastalığı'nda Otonomik Bozukluklar. M. Emre (Editör) Parkinson Hastalığı, İstanbul, Güneş Tıp Kitabevleri, 2010, ss.133-145.
39. Kocabaş A, Kuleci S: Serobrovasküler hastalıklar. İç: Sağlıkler Y, (ed.). Harrison iç hastalıkları prensipleri, 15. Baskı, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2004, ss. 2360-2391.
40. Lehman, C.A. Nursing management chronic neurologic problems. In S.L. Lewis, S.R. Dirksen, M.M. Heitkemper, L. Bucher, & I.M. Camera (Eds.), *Medical-Surgical Nursing: Assessment and Management of Clinical Problems*. 8th ed., St Louis: Elsevier: Mosby, 2011, p.1485-1512.
41. Linklater A, (Çev.), Mollaoglu M: Epilepsili Hastalarda Bakım. Topçuoğlu MA., Durna Z., Karadakovan A (çev. Editörleri). Nörolojik Bilimler Hemşireliği: Kanıta Dayalı Uygulamalar. İstanbul, Nobel tıp kitapevleri, 2014, ss. 501-513.
42. Livesay SL: Clinical review and implications of the guideline for the early management of patients with acute ischemic stroke.: *AACN Advanced Critical Care* 2014;25(2):130-141.
43. Maetzler W, Domingos J, Srulijes K. et. al. Quantative wearable sensors for objective assessment of Parkinson's disease. *Movement Disorders* 2013;28(12):1628-1638.
44. Matthews V, Embrey N, (Çev.), Tülek Z: Multipl Sklerozlu Hastalarda Bakım. Topçuoğlu MA., Durna Z., Karadakovan A (çev. Editörler). Nörolojik Bilimler Hemşireliği: Kanıta Dayalı Uygulamalar. İstanbul, Nobel tıp kitapevleri, 2014, ss.472-484.

45. McPhee SJ, Hammur GD. (Çev.). Işıkyay CT: Sinir sistemi hastalıkları. İç: Çoban E, Süleymanlar (Çev.Edt). Hastalıkların Patofizyolojisi, Ankara, Palme Yayıncılık, 2015, ss.174-179.
46. Mehndiratta, M., Garg R. K., Pandey S: Nonmotor Symptom Complex of Parkinson's Disease – An Under-recognized Entity. JAPI 2011; 59:1-12.
47. Melzer N, Ruck T, Fuhr P, et al: Clinical features, pathogenesis, and treatment of myasthenia gravis: a supplement to the Guidelines of the German Neurological Society. J Neurol 2016; 263:1473–1494.
48. Memiş S: Parkinson Hastalığı ve Hemşirelik Bakımı. İç: Durna Z (editör). Kronik Hastalıklar ve Bakım, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2012, ss. 277-290.
49. Mestecky A M, (Çev.), Baş DF: İntrakranial Fizyoloji. Topçuoğlu MA., Durna Z., Karadokovan A (çev. Editörleri). Nörolojik Bilimler Hemşireliği: Kanıta Dayalı Uygulamalar. İstanbul, Nobel tıp kitabevleri, 2014, ss.79-83.
50. Middleton S, Grimley R, Alexandrov AW: Triage, treatment, and transfer evidence-based clinical practice recommendations and models of nursing care for the first 72 hours of admission to hospital for acute stroke.: Stroke 2015;46:18-25.
51. Mollaoğlu M: Epilepsi ve Bakım. İç: Durna Z (editör). Kronik Hastalıklar ve Bakım, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2012, ss. 219-230.
52. Mollaoğlu M: Nöral Fonksiyonlar. İç: Ovayolu N, Ovayolu Ö (Editörler). Patofizyoloji: Pratik bir yaklaşım. 2.baskı, Adana, Çukurova Nobel Tıp Kitabevi, 2016, ss.317-365.
53. Olson DM: Nursing Assessment Nervous System. In S.L. Lewis, S.R. Dirksen, M.M. Heitkemper, L. Bucher, & I.M. Camera (Eds.), Medical-Surgical Nursing: Assessment and Management of Clinical Problems. 8th ed., St Louis: Elsevier: Mosby, 2011, p.1405-1458.
54. Özekmekçi S: Parkinson Hastalığı'nın Genel Klinik Özellikleri. M. Emre (Editör) Parkinson Hastalığı, İstanbul, Güneş Tıp Kitabevleri, 2010, ss.119-126.
55. Pringsheim T, Jette N, Frolkis A, Steeves T DL: The Prevalence of Parkinson's Disease: A Systematic Review and Meta-analysis, Movement Disorders 2014; 29(13) :1583-1590.
56. Poewe W, Mahlknecht P: Movement disorders: new insights into disease mechanisms and treatment, The Lancet 2014;(13): 9-11.
57. Postuma R, Rios Romenets S, Rakheja R: Physician Guide Non-motor symptoms of Parkinson's Diseases. Parkinson Society Canada 2012;1-42.
58. Powers WJ, Rabinstein AA, Ackerson T, et al: Guidelines for the early management of patients with acute ischemic stroke a guideline for healthcare professionals from the american heart association/american stroke association.: Stroke 2018;44:1-20.
59. Rizek P, Kumar N, Jog MS: An update on the diagnosis and treatment of Parkinson disease: CMAJ 2016;188(16): 1157-1165.
60. Saka E. Parkinson Hastalığının Patolojisi: M. Emre (Editör) Parkinson Hastalığı, İstanbul, Güneş Tıp Kitabevleri, 2010, ss.93-100.
61. SIGN118: Management of patients with stroke: rehabilitation, prevention and management of complications, and discharge planning a national clinical guideline. Scottish Intercollegiate Guidelines, Network,2010, p.1-108.
62. Summers D, Leonard A, Wentworth D, et al: Comprehensive overview of nursing and interdisciplinary care of the acute ischemic stroke: patient a scientific statement from the american heart association.: Stroke 2009;40:2911-2944.
63. Sussman J, Farrugia M E, Maddison P, et al: Myasthenia gravis: Association of British Neurologists' management guidelines. Pract Neurol 2015;15:199–206.
64. Topçuoğlu MA: Akut inme: tanı ve tedavi.: Türk Dahili Ve Cerrahi Bilimler Yoğun Bakım Derneği, Yoğun Bakım Yeterlilik Kursu, Ankara, 2017.
65. Treacy C, (Çev.), Baş DF: SSS Hücreleri ve Aralarındaki İletişim. Topçuoğlu MA., Durna Z., Karadokovan A (çev. Editörleri). Nörolojik Bilimler Hemşireliği: Kanıta Dayalı Uygulamalar. İstanbul, Nobel tıp kitabevleri, 2014, ss.3-17.
66. Turkish Neurological Society-Diagnostic Guidelines for Brain Death. Turk J Neurol. 2014; 20(3): 101-104.
67. Tülek Z: Nörolojik sistem ve hastalıkları. İç: Enç N. (editör). İç Hastalıkları Hemşireliği, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevi, 2014, ss.293-333..
68. Tülek Z: Multipl Skleroz ve Hemşirelik Bakımı. Türkiye Klinikleri Dergisi Nöroloji Hemşireliği Özel Sayısı 2016;2(2):26-36.
69. Tülek Z: Multipl Sklerozlu Hastanın Hemşirelik Bakımı. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2007; 11(2): 25-32.

70. Yeşilbalkan ÖU: Sinir sistemi ve ilişkili bozukluklar.İç:Arslan FE, Olgun N, (Editörler), Fiziopatoloji. Ankara, Akademisyen Tıp Yayınevi, 2017, ss.347-382.
71. Zomorodi M: Stroke. İn: Lewis, SL, Dirksen, SR, Heitkemper MM, (edts). Medical-Surgical Nursing: Assessment and Management of Clinical Problems, 8th ed., St Louis: Elsevier: Mosby, 2011, p.1459-1484.
72. Walker R W: Palliative care and end-of-life planning in Parkinson's disease. J Neural Transm 2013; (120):635–638.
73. Jowkar, A. Lorenzo, N: Myasthenia Gravis Updated: Aug 27, 2018.
<https://emedicine.medscape.com/article/1171206-overview> (Erişim tarihi: 30 Ağustos 2018)